УДК [342.841:340.134] (477)

Введенська В.В.
к.ю.н., начальник науково-дослідної лабораторії з проблем дослідження нормативно-правового забезпечення безпеки дорожнього руху факультету БДР. Донецький юридичний інститут ЛДУВС імені Е.О. Дідоренка

До питання про відповідальність юридичних осіб

Автор статьи оспаривает возможность привлечения к ответственности юридических лиц за совершение коррупционных правонарушений

Автор статті заперечує можливість притягнення до відповідальності юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень

The author of the article calls in question the possibility of making answerable juridical persons for corruption acts

Прийняття Верховною Радою України 11 червня 2009 року Законів України «Про засади запобігання та протидії корупції» [1], «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» [2] та «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень» [3] викликало широкий суспільний резонанс. Незважаючи на те, що в корупційні стосунки з українськими посадовцями останніми роками було втягнуто понад 60% населення1, методи,

[1] Протягом 2007–2009 років проект «Сприяння активній участі громадян у протидії корупції «Гідна Україна» , який виконувався компанією Менеджмент Сістемс Інтернешнл (MSI) за фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) у співпраці з Київським міжнародним інститутом соціології провів три загальнонаціональні опитування громадської думки щодо стану корупції в Україні.

якими держава планує викоріняти корупцію в суспільстві, виявились неприйнятними.

Про це свідчить зокрема відкладання моменту введення в дію зазначених законів. У початковій редакції вони набирали чинності з дня опублікування та вводились в дію з 1 січня 2010 року, але, згідно з вимогами Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання та протидії корупції» [4], введення їх в дію було відкладене до 1 квітня 2010 року.

27 листопада 2009 року Верховний Суд України звернувся до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо конституційності окремих положень законів України «Про засади запобігання та протидії корупції», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» та «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень» [5]. Ухвалою колегії суддів Конституційного Суду України відкрито конституційне провадження у справі, ведеться підготовка справи до розгляду на засіданні Суду [6].

Однією з новел, введених в законодавство зазначеними законами, є визначення як суб'єкта відповідальності за корупційні правопорушення юридичної особи (п. 5 ст. 2 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції»). Згідно зі ст. 2 Закону України «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень», юридична особа несе відповідальність за вчинення від її імені та в її інтересах керівником такої юридичної особи, її засновником, учасником чи іншою уповноваженою особою самостійно або у співучасті будь-якого із злочинів, передбачених ст. 209, ч. 1 або ч. 2 ст.ст. 235-4, 235-5, ст.ст. 364, 365, 368, 369 і 376 Кримінального кодексу України (далі – КК України) [7].

На наш погляд, введення такого суб'єкта юридичної відповідальності підриває основи сучасної теорії українського права.

Закріпивши на законодавчому рівні процедуру притягнення юридичної особи до відповідальності за корупційне правопорушення, законодавець обійшов увагою надзвичайно важливе положення, а саме, не визначив, до якої галузі судочинства відноситься

Детальна інформація за адресою: http://www.pace.org.ua /content/category/ 1/1/53/lang,uk/.

зазначена процедура. До прийняття зазначеного закону, провадження у справах про правопорушення здійснювалось в адміністративно-процесуальному [8], або в кримінально-процесуальному [9] порядку.

Адміністративно-процесуальне законодавство застосовувалось у разі вчинення протиправної, винної (умисної або необережної) дії чи бездіяльності, за яку законом передбачено адміністративну відповідальність (ст. 9 КУпАП). Кримінально-процесуальне законодавство застосовувалося у разів вчинення суспільно небезпечного винного діяння (або бездіяльності), вчинене суб'єктом злочину (ст. 11 КК України) .

Як відомо, виною є психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності (ст. 23 КК України). Але визначити психічний стан юридичної особи не уявляється можливим, оскільки психічні процеси властиві лише особі, людині, живій істоті. Таким чином, Закон України «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень» призначив винуватого без вини.

Теоретична можливість притягнення до відповідальності юридичної особи досліджувалась в працях С.Г. Келіної, А.В. Наумова, О.С. Нікіфорова, Н.Ф. Кузнецова, Є.Є. Дементьєва, Н.Є. Крилова, О.О. Михайлова. Останній зокрема запропонував розв'язання питання про притягнення юридичних осіб до кримінальної відповідальності шляхом визначення як злочину, скоєного юридичною особою, винного, протиправного, суспільно-небезпечного діяння, яке було скоєно представником(ми) юридичної особи від її імені або в її інтересах, і заподіяло шкоду або створило загрозу заподіяння шкоди, передбаченого кримінальним законом [10, с.13].

З приводу винності юридичної особи ми висловились вище. Стосовно ж вчинення суспільно-небезпечного діяння сам О.О. Михайлов зазначає, що діяльністю юридичної особи є всякі службові дії її структурних одиниць (працівників), отже вина працівника – це і є вина юридичної особи [10, с.13].

Юридична особа не може відповідати за вчинення корупційних діянь, оскільки сама по собі не здатна до активних дій. Від імені юридичної особи дії, в тому числі і корупційні, вчиняють люди – фізичні особи, що несуть індивідуальну відповідальність за адміністративним або кримінальним законодавством. Одержують і

розпоряджаються неправомірною вигодою також фізичні особи, конкретні люди, які й мають нести відповідальність у повному обсязі.

Крім того, заходи щодо подолання корупції не будуть ефективними доти, доки не ґрунтуватимуться на теоретичному аналізі сучасної української ментальності і, з урахуванням цього, не прогнозуватимуть розвиток подій. Констатуючи глибоку ураженість корупцією усього суспільства, не можна не визнавати корумпованості окремих його індивідів і надзвичайних здібностей останніх до пристосування до будь-яких умов існування. Юридичну особу створюють і ліквідують фізичні особи – конкретні люди, власники, засновники тощо. З метою уникнення збитків внаслідок притягнення до відповідальності юридичної особи, вони в законному порядку [11] можуть прийняти рішення про її ліквідацію і створити натомість нову «чисту».

Вважаємо пропозицію притягнення до відповідальності юридичної особи ні чим іншим, як покаранням власності. Чи слід дивуватись, якщо в майбутньому нам буде запропоновано карати стілець та стіл, за яким сидів хабарник?

Література

1. Про засади запобігання та протидії корупції [Електронний ресурс] : Закон України [від 11 червня 2009 року № 1506-VI]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua.

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення [Електронний ресурс] : Закон України [від 11 червня 2009 року № 1508-VI]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua.

3. Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень [Електронний ресурс] : Закон України [від 11 червня 2009 року № 1507-VI]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua.

4. Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання та протидії корупції [Електронний ресурс] : Закон України [від 23 грудня 2009 року № 1787-VI]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua.

5. Про звернення до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України від 11 червня 2009 року № 1506-VI «Про засади запобігання та протидії корупції», № 1508-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» та № 1507-VI «Про відповідальність

юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень» [Електронний ресурс] : Постанова Пленуму Верховного Суду України [від 27.11.2009 № 12]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua.

6. На розгляді у Конституційному Суді України станом на 1 лютого 2010 року [Електронний ресурс] : Офіційний веб-сайт Конституційного Суду України. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua.

7. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua.

8. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua.

9. Кримінально-процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua.

10. Михайлов О.О. Юридична особа як суб'єкт злочину: іноземний досвід та перспективи його застосування в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08. «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / О.О. Михайлов ; Академія адвокатури України. – К., 2007. – 18 с.

11. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців [Електронний ресурс] : Закон України [15 травня 2003 року № 755-IV]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua.